

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده علوم اجتماعی و ارتباطات

رشته تحصیلی: مطالعات زنان

پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد

عنوان:

فرهنگ سیاسی و مشارکت سیاسی زنان

استاد راهنما: دکتر محمد حسین پناهی

استاد مشاور: دکتر عذرا جاراللهی

دانشجو: سمیه السادات بنی فاطمه

زمستان ۱۳۸۸

به پاس تعبیر عظیم و انسانی شان از کلمه ایثار و از خودگذشتگی
به پاس عاطفه سرشار و گرمای امیدبخش وجودشان که در این سردترین روزگاران بهترین پشتیبان
است.
به پاس قلب های بزرگشان که فریاد رس است و سرگردانی و ترس در پناهشان به شجاعت می گراید
و به پاس محبت های بی دریغشان که هرگز فروکش نمی کند.

تقدیم به پدر و مادر مهربانم، به پدر و مادر همسرم، به همسرم

و به همه آنها که دوستشان دارم.

چکیده

امروزه بحث در مورد اهمیت نقش مشارکت سیاسی در توسعه کشورها و به خصوص نقش مشارکت سیاسی زنان مورد توجه اندیشمندان و سیاستمداران مختلف بوده است. بدین لحاظ تمامی جوامع سعی بر آن دارند که برای بهبود مشارکت سیاسی زنان اقدامات لازم را فراهم آورند و موانع موجود بر سر راه مشارکت سیاسی آنان را در تمامی سطوح کاهش دهند. در این نوشتار سعی داریم به نقش و تأثیر فرهنگ سیاسی زنان بر روی مشارکت سیاسی زنان پی ببریم و جایگاه آن را در مقایسه با سایر عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی مورد بررسی قرار دهیم. لذا پژوهش حاضر تحت عنوان «بررسی رابطه فرهنگ سیاسی و مشارکت سیاسی زنان» برای حصول اهدافی مانند بررسی تأثیر فرهنگ سیاسی و نیز سنجش میزان تأثیر آن بر روی مشارکت سیاسی زنان می باشد. از این رو سوال اصلی پژوهش به این صورت مطرح شده است که: آیا فرهنگ سیاسی زنان بر روی مشارکت سیاسی آنان تأثیرگذار است و در صورت تأثیرگذاری آن آیا در مقایسه با سایر عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی مهمترین عامل می باشد یا نه؟

برای دست یابی به این اهداف و پرسشها، فرضیه های گوناگونی مطرح شد. جامعه مورد مطالعه را زنان بیست سال به بالای شهر یزد تشکیل می دهند که با توجه به جمعیت آماری ۱۵۸۰۴۰ نفری آن و با استفاده از روش نمونه گیری خوشه ای تعداد ۳۸۵ نفر انتخاب شده اند. شیوه جمع آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه بود که برای تجزیه و تحلیل داده های حاصل از آنها از نرم افزار SPSS استفاده شده است.

نتایج تحقیق حاکی از این است که فرهنگ سیاسی زنان بر روی مشارکت سیاسی آنان تأثیر مهمی دارد. اما مهمترین عامل در بین عوامل مورد بررسی موقعیت اجتماعی - اقتصادی می باشد. ضمن اینکه بقیه فرضیه ها نیز مورد تأیید قرار گرفت و مشخص شد که تمامی عوامل مورد بررسی (البته با شدت کمتر و بیشتر) بر روی مشارکت سیاسی زنان تأثیرگذارند. در مجموع می توان گفت که فرهنگ سیاسی (همچون متغیر مهم موقعیت اقتصادی - اجتماعی)، یکی از عوامل مهم در کمتر و بیشتر شدن میزان مشارکت سیاسی زنان می باشد. بدین منظور در جامعه مورد بررسی و نیز در جامعه ایرانی برای بهبود مشارکت سیاسی زنان فرهنگ سیاسی آنان باید بیش از پیش مورد توجه و عنایت مسئولین مربوطه قرار گیرد.

تقدیر

در ابتدا خداوند بزرگ را سپاس می گویم که به من این توانایی را داد تا به عنوان محقق کوچک وارد عرصه علم و تحقیق شوم و بتوانم خدمتی به جامعه خود بنمایم. امیدوارم که این مطالعه اهمیت علمی را برای اهل علم و نظر و اهمیت کاربردی را برای سیاستگذاران کشور داشته باشد. در همین جا بیان می کنم محقق تمام سعی خود را در این مطالعه انجام داده است تا بتواند کاری پربار و مثمر ثمر ارائه دهد. ضمن اینکه باید قبول داشته باشیم که تمامی تلاشهای علمی باز هم نیازمند مطالعه و پژوهش بیشتر می باشند تا از نارساییها و اشکالات آنها کاسته شود.

در اینجا لازم است به ذکر اسامی اساتید و بزرگوارانی که در طی انجام این پژوهش، پژوهشگر را یاری داده اند بپردازم و از آنان قدردانی و تشکر نمایم. جناب آقای دکتر محمد حسین پناهی به عنوان استاد راهنما، بیشترین همکاری را با اینجانب داشتند که بدون همکاری و راهنماییهای ایشان این پژوهش به سرانجام نمی رسید. سرکار خانم دکتر جارااللهی به عنوان استاد مشاور در طول این پژوهش راهنماییهای مفیدی را به من به خصوص در زمینه روش تحقیق کردند. جناب آقای دکتر کیا نیز به عنوان استاد داور انتقادات سازنده و کارسازی ارائه نمودند. در اینجا بر خود واجب می دانم که از بهترین دوست و یار همیشگیم جناب آقای سید عباس افتخاری تشکر کنم که در طول این پژوهش مرا یاری نمودند و زحمات زیادی را متحمل شدند. همچنین از تک تک اعضای خانواده خود و خانواده همسرم نیز کمال تشکر و قدردانی را دارم.

صفحه	فهرست عناوین
۱-۲۵	فصل اول: کلیات تحقیق.....
۳	طرح مسئله .....
۳	هدف اصلی تحقیق .....
۵	ضرورت و اهمیت موضوع .....
۵	مروری بر مفاهیم اصلی .....
۱۹	مروری بر مطالعات پیشین .....
۲۶-۵۶	فصل دوم: مبانی نظری .....
۲۸	نظریه های مشارکت سیاسی .....
۳۶	نظریه های فرهنگ سیاسی .....
۴۲	نظریه های مشارکت سیاسی زنان .....
۴۷	نظر اسلام در مورد مشارکت سیاسی زنان .....
۵۰	چارچوب نظری تحقیق .....
۵۷-۸۰	فصل سوم: روش شناسی تحقیق .....
۵۹	جامعه آماری .....
۶۰	شیوه نمونه گیری و تعیین حجم نمونه .....
۶۱	روش تحقیق .....
۶۲	تعریف مفاهیم .....
۷۷	تعیین پایایی و روایی وسایل اندازه گیری .....
۷۹	تکنیک جمع آوری اطلاعات .....
۸۰	تکنیک تحلیل داده ها .....
۸۱-۱۳۳	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها .....
۱۰۷	بررسی عوامل موثر بر مشارکت سیاسی زنان .....
۱۱۹	تجزیه و تحلیل رگرسیونی رابطه ها .....
۱۳۴-۱۵۱	فصل پنجم: نتیجه گیری .....

فهرست تفصیلی

صفحه

۱-۲۵	..... فصل اول : کلیات تحقیق
۳	..... مقدمه
۳	..... ۱- طرح مسئله
۵	..... ۲- هدف اصلی تحقیق
۵	..... ۳- ضرورت و اهمیت موضوع
۹	..... ۴- مروری بر مفاهیم اصلی تحقیق
۱۰	..... ۵- انواع مشارکت سیاسی
۱۱	..... ۶- سطوح مشارکت سیاسی
۱۳	..... ۷- فرهنگ سیاسی
۱۵	..... ۸- انواع فرهنگ سیاسی
۱۹	..... ۹- مروری بر مطالعات پیشین
۱۹	..... ۹-۱- تحقیقات مربوط به مشارکت سیاسی و فرهنگ سیاسی
۲۲	..... ۹-۲- تحقیقات مربوط به فرهنگ سیاسی
۲۴	..... ۹-۳- تحقیقات مربوط به مشارکت سیاسی
۲۵	..... ۱۰- جمع بندی
۲۶-۵۶	..... فصل دوم : مبانی نظری
۲۸	..... مقدمه
۲۸	..... ۱- نظریه های مشارکت سیاسی
۲۸	..... ۱-۱- لستر میلبراث و لیل گوئل
۳۰	..... ۱-۲- ساموئل هانتینگتون
۳۲	..... ۱-۳- دانیل لرنر
۳۳	..... ۱-۴- لیپست
۳۴	..... ۱-۵- رابرت دال
۳۵	..... ۱-۶- آلموند و پاول
۳۶	..... ۲- نظریه های فرهنگ سیاسی
۴۲	..... ۳- نظریه های مشارکت سیاسی زنان
۴۴	..... ۳-۱- نظریه اختلاف فیزیولوژیکی

۴۴	..... نظریه روانشناختی.....	۲-۳
۴۵	..... نظریه اجتماعی شدن متفاوت.....	۳-۳
۴۵	..... نظریه مرد سالاری.....	۴-۳
۴۵	..... نظریه مارکسیستی.....	۵-۳
۴۶	..... نظریه فمینیسم لیبرال.....	۶-۳
۴۶	..... نظریه فمینیسم رادیکال.....	۷-۳
۴۷	..... نظر اسلام در مورد مشارکت سیاسی زنان.....	۴-
۵۰	..... چارچوب نظری تحقیق.....	۵-
۵۴	..... فرضیه های اصلی و فرعی.....	۶-
۵۷-۸۰	..... فصل سوم : روش شناسی تحقیق.....	
۵۹	..... مقدمه.....	
۵۹	..... جامعه آماری.....	۱-
۶۰	..... شیوه نمونه گیری و تعیین حجم نمونه.....	۲-
۶۱	..... روش تحقیق.....	۳-
۶۲	..... تعریف مفاهیم.....	۴-
۶۳	..... ۱-۴- تعریف نظری و عملیاتی مشارکت سیاسی.....	
۶۷	..... ۲-۴- تعریف نظری و عملیاتی متغیر های مستقل.....	
۶۷	..... ۳-۴- تعریف نظری و عملیاتی فرهنگ سیاسی.....	
۷۰	..... ۴-۴- تعریف نظری و عملیاتی تجهیز شناختی.....	
۷۲	..... ۵-۴- تعریف نظری و عملیاتی موقعیت اقتصادی - اجتماعی.....	
۷۴	..... ۶-۴- تعریف نظری و عملیاتی هنجارمند دانستن مشارکت سیاسی زنان.....	
۷۵	..... ۷-۴- تعریف نظری و عملیاتی اولویت های ارزشی.....	
۷۵	..... ۸-۴- تعریف نظری و عملیاتی رضایت سیاسی.....	
۷۶	..... ۹-۴- تعریف نظری و عملیاتی اعتماد عمومی.....	
۷۷	..... متغیرهای زمینه ای.....	۵-
۷۷	..... تعیین پایایی و روایی وسائل اندازه گیری.....	۶-
۷۹	..... تکنیک جمع آوری اطلاعات.....	۷-
۸۰	..... تکنیک های تحلیل داده ها.....	۸-

۸۱-۱۳۳	..... فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها
۸۳	..... مقدمه
۸۳	..... ۱- توصیف متغیر های زمینه ای نمونه.....
۸۵	..... ۲- متغیر های مستقل و وابسته.....
۸۵	..... ۳- توصیف ویژگی های متغیر وابسته.....
۹۲	..... ۴- توصیف متغیر های مستقل.....
۱۰۷	..... ۵- بررسی عوامل موثر بر مشارکت سیاسی زنان.....
۱۱۹	..... ۶- تجزیه و تحلیل رگرسیونی رابطه ها.....
۱۲۲	..... ۶-۱- تحلیل رگرسیونی ساده.....
۱۲۴	..... ۶-۲- تحلیل رگرسیونی چند متغیره.....
۱۲۹	..... ۷- تحلیل مسیر.....
۱۳۴-۱۵۱	..... فصل پنجم : نتیجه گیری.....
۱۳۶	..... مقدمه.....
۱۳۶	..... ۱- مروری بر مباحث نظری.....
۱۳۸	..... ۲- یافته های پژوهش و نتایج حاصل از آن.....
۱۴۳	..... ۳- نقد و بررسی نظریه ها.....
۱۴۷	..... ۴- پیشنهادات و راهکارها.....
۱۵۱	..... ۵- محدودیت های تحقیق.....
۱۵۲	..... منابع.....
۱۶۰	..... ضمائم.....

فهرست جداول

صفحه

۶۶	جدول ۳-۱: معرف های مشارکت سیاسی، سطوح اندازه گیری، دامنه تغییر و وزن آنها .....
۷۱	جدول ۳-۲: رتبه بندی سطوح تحصیلی .....
۷۳	جدول ۳-۳: رتبه بندی میزان درآمد .....
۷۹	جدول ۳-۴: جدول ضریب پایایی شاخص ها .....
۸۴	جدول ۴-۱: توزیع فراوانی و درصد سن پاسخگویان .....
۸۵	جدول ۴-۲: توزیع فراوانی و درصد وضعیت تاهل پاسخگویان .....
۸۶	جدول ۴-۳: توزیع فراوانی و درصد شرکت در تظاهرات .....
۸۷	جدول ۴-۴: توزیع فراوانی و درصد میزان شرکت در بحث های سیاسی پاسخگویان .....
۸۸	جدول ۴-۵: توزیع فراوانی و درصد علاقه پاسخگویان به سیاست .....
۸۹	جدول ۴-۶: توزیع فراوانی و درصد تعداد دفعات شرکت در انتخابات .....
۹۰	جدول ۴-۷: توزیع فراوانی و درصد میزان مشارکت منفی افراد .....
۹۲	جدول ۴-۸: توزیع فراوانی و درصد شاخص میزان مشارکت سیاسی زنان نمونه .....
۹۳	جدول ۴-۹: توزیع فراوانی و درصد نوع فعالیت زنان .....
۹۴	جدول ۴-۱۰: توزیع فراوانی و درصد میزان درآمد خانواده پاسخگویان .....
۹۴	جدول ۴-۱۱: توزیع فراوانی و درصد سطح تحصیلات افراد نمونه .....
۹۵	جدول ۴-۱۲: توزیع فراوانی و درصد موقعیت اجتماعی - اقتصادی پاسخگویان .....
۹۵	جدول ۴-۱۳: توزیع فراوانی و درصد دانش سیاسی افراد نمونه .....
۹۶	جدول ۴-۱۴: توزیع فراوانی و درصد نظر پاسخگویان در مورد ارزش سیاسی .....
۹۷	جدول ۴-۱۵: توزیع فراوانی و درصد نگرش پاسخگویان نسبت به نظام سیاسی .....
۹۷	جدول ۴-۱۶: توزیع فراوانی و درصد نگرش نسبت به مسئولان سیاسی .....
۹۸	جدول ۴-۱۷: توزیع فراوانی و درصد نگرش سیاسی پاسخگویان .....
۹۹	جدول ۴-۱۸: درصد اعتقاد به هنجار مندی مشارکت سیاسی پاسخگویان .....
۱۰۰	جدول ۴-۱۹: توزیع فراوانی و درصد اعتقاد به هنجار مند دانستن مشارکت سیاسی .....
۱۰۰	جدول ۴-۲۰: توزیع فراوانی و درصد رضایت سیاسی پاسخگویان .....
۱۰۱	جدول ۴-۲۱: درصد نگرش به توان سیاسی زنان .....
۱۰۲	جدول ۴-۲۲: توزیع فراوانی و درصد نظر افراد درباره توانایی سیاسی زنان نسبت به مردان ..

۱۰۳	جدول ۴-۲۳: توزیع فراوانی و درصد نگرش زنان به توان سیاسی.....
۱۰۳	جدول ۴-۲۴: توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان در مورد نوع تفکر در مورد سیاست.....
۱۰۴	جدول ۴-۲۵: توزیع فراوانی و درصد سطح تجهیز شناختی افراد نمونه.....
۱۰۶	جدول ۴-۲۶: توزیع فراوانی و درصد سطح اولویت های ارزشی پاسخگویان.....
۱۰۷	جدول ۴-۲۷: توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان در مورد اعتماد عمومی.....
۱۰۸	جدول ۴-۲۸: رابطه مشارکت سیاسی با موقعیت اقتصادی - اجتماعی.....
۱۱۰	جدول ۴-۲۹: رابطه نگرش سیاسی نسبت به نظام سیاسی و مشارکت سیاسی.....
۱۱۱	جدول ۴-۳۰: رابطه مشارکت سیاسی و نگرش نسبت به مسئولان سیاسی.....
۱۱۱	جدول ۴-۳۱: رابطه مشارکت سیاسی و نگرش سیاسی.....
۱۱۲	جدول ۴-۳۲: رابطه مشارکت سیاسی با ارزش سیاسی.....
۱۱۳	جدول ۴-۳۳: رابطه مشارکت سیاسی با دانش سیاسی.....
۱۱۴	جدول ۴-۳۴: رابطه مشارکت سیاسی با سطح هنجارمند دانستن مشارکت سیاسی.....
۱۱۵	جدول ۴-۳۵: رابطه مشارکت سیاسی با سطح رضایت سیاسی.....
۱۱۶	جدول ۴-۳۶: ضریب همبستگی و کاسکوئر معرفهای تجهیز شناختی با مشارکت سیاسی.....
۱۱۶	جدول ۴-۳۷: رابطه توان سیاسی با تحصیلات.....
۱۱۷	جدول ۴-۳۸: رابطه مشارکت سیاسی با تجهیز شناختی.....
۱۱۸	جدول ۴-۳۹: رابطه مشارکت سیاسی با اولویت ارزشی.....
۱۱۹	جدول ۴-۴۰: رابطه مشارکت سیاسی با اعتماد عمومی.....
۱۲۰	جدول ۴-۴۱: ماتریس همبستگی اسپیر من بین متغیر ها و شاخص های اصلی تحقیق.....
۱۲۲	جدول ۴-۴۲: ضرایب تحلیل رگرسیون ساده شاخص مشارکت سیاسی و سایر متغیر ها.....
۱۲۵	جدول ۴-۴۳: نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیره بین متغیر های مستقل و وابسته.....
۱۲۸	جدول ۴-۴۴: نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام.....
۱۳۰	جدول ۴-۴۵: نوع و شدت روابط و سطح معنی داری در مدل تحلیل مسیر.....

صفحه

فهرست الگوها

۵۶	شکل ۱-۲: نمودار مدل نظری.....
۱۳۱	شکل ۱-۴: نمودار مدل تحلیل مسیر تایید شده تحقیق.....

فصل اول

کلیات تحقیق

- مقدمه
- عنوان تحقیق
- طرح مسئله
- هدف اصلی تحقیق
- ضرورت و اهمیت موضوع
- مروری بر مفاهیم اصلی تحقیق
- مروری بر مطالعات پیشین

مقدمه

این پژوهش در پی بررسی مشارکت سیاسی زنان می‌باشد که در فصل اول آن بعد از طرح مسئله و موضوع مورد نظر که مشارکت سیاسی زنان می‌باشد اهداف اصلی و فرعی آن ذکر می‌شود. اشاره به اینکه چرا این مسئله دلمشغولی اصلی ما را شکل می‌دهد در بحث ضرورت و اهمیت تحقیق به آن پرداخته می‌شود. سپس مفاهیم اصلی این تحقیق تعریف و در نهایت به سابقه بررسی این موضوع می‌پردازیم.

طرح مسئله

موضوع مشارکت سیاسی در تمامی کشورهای امروزی حائز اهمیت است. زیرا مشارکت سیاسی یکی از ابعاد توسعه سیاسی و اثرگذار در دیگر جنبه های توسعه در کشورها می باشد. به طور کلی، موضوع مشارکت در مباحث توسعه مطرح می شود زیرا یکی از مؤثرترین راههای رسیدن به توسعه واقعی جلب مشارکت مردم در فرایند توسعه از تصمیم گیری تا اجرا است.

ایران نیز یکی از کشورهای در حال توسعه به شمار می رود و وضعیت مشارکت سیاسی در آن می تواند نشان دهنده میزان آگاهی سیاسی و نگرش ملت نسبت به دولت و مسایل سیاسی - اجتماعی آن باشد که فرد با توجه به آگاهی سیاسی می تواند به کنش سیاسی بپردازد و باورهای خود از نظام سیاسی را تقویت بخشد. زنان یکی از نیروهای اجتماعی تاثیرگذار در سیستم اجتماعی و سیاسی جوامع از جمله ایران هستند که چگونگی مشارکت سیاسی آنها در توسعه سیاسی کشور مهم و اثرگذار می باشد.

نوع و میزان مشارکت سیاسی مردم در یک جامعه از عوامل مختلفی تأثیر می پذیرد. انواع مختلفی از مشارکت سیاسی وجود دارد، مانند مشارکت سیاسی محدود، مشارکت سیاسی گسترده، مشارکت سیاسی ادراکی، مشارکت سیاسی منفعلانه، مشارکت سیاسی حمایتی، مشارکت سیاسی فعال، مشارکت سیاسی ابزاری، مشارکت سیاسی خودجوش، مشارکت سیاسی برانگیخته شده، مشارکت سیاسی واقعی، مشارکت سیاسی کور وغیره.

سطوح مختلفی از مشارکت سیاسی نیز وجود دارد مانند رأی دادن، کسب اطلاعات سیاسی، بحث در مورد مباحث سیاسی، شرکت در جلسات سیاسی، کمک مالی به فعالیتهای سیاسی، مذاکره با نمایندگان، عضویت در احزاب سیاسی، شرکت در ثبت نام افراد و تبلیغ برای احزاب سیاسی،

نوشتن مقالات و سخنرانیهای سیاسی، شرکت در مبارزات سیاسی، رقابت در جهت انتخاب شدن برای پستهای سیاسی و عمومی کشور.

میزان مشارکت سیاسی مردم به عوامل متعددی بستگی دارد؛ از آن جمله است سن، طبقه اجتماعی، میزان تحصیلات، گرایشهای سیاسی و سایر عوامل فردی. به علاوه عوامل اجتماعی آن نیز مانند ساختار نظام سیاسی و وضعیت اقتصادی و سطح توسعه کشور در میزان مشارکت مردم در سیاست تاثیر می گذارد.

یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار بر میزان مشارکت سیاسی، فرهنگ سیاسی می باشد. رفتار سیاسی هر فرد ریشه در اعتقادات، ارزشها و باورهای افراد دارد که از آن به عنوان فرهنگ سیاسی یاد می شود. فرهنگ سیاسی عبارت است از ارزشها و باورهای سیاسی پاسخگویان، احساسات و ارزیابی آنها درباره نظام سیاسی موجود و نخبگان سیاسی حاکم. فرهنگ سیاسی نیز یک متغیر است که در یک جامعه از گروهی به گروه دیگر تغییر می کند.

در ایران هرچه به سمت بالای هرم قدرت سیاسی نزدیکتر می شویم میزان مشارکت سیاسی زنان کم رنگ تر می شود. آمار نشان می دهد که زنان یزدی اگرچه در انتخابات و رأی دادن به کاندیداهای مورد نظر خود و نیز در تظاهرات به مانند زنان دیگر شهرهای ایران حضور سیاسی بیشتری داشته اند، اما در مراحل بالاتر مشارکت سیاسی به مانند عضویت در انجمنها و احزاب سیاسی، رهبری احزاب سیاسی، اعتراضات سیاسی و غیره چندان حضور جدی و مهمی نداشته اند. در چند سال اخیر زنان یزدی کاندیدای شورای شهر نیز بوده اند که خوشبختانه با رأی بالایی از طرف مردم انتخاب شده اند. با این حال زنان در یزد، در سطوح دیگر مشارکت سیاسی کمتر شرکت داشته اند و نتوانسته اند به پستهای سیاسی و اداری مهم به مانند نمایندگی مجلس، دست یابند. می توان گفت که مشارکت سیاسی زنان یزدی نیز به مانند بسیاری از شهرهای دیگر ایران در پایینترین سطوح آن جریان دارد. در این تحقیق به بررسی تأثیر فرهنگ سیاسی زنان بر مشارکت سیاسی آنها می پردازیم.

به عبارتی مسئله اصلی بررسی رابطه بین فرهنگ سیاسی زنان و انواع و سطوح مشارکت سیاسی آنان است. با این وصف سوال اصلی این پژوهش این است که آیا فرهنگ سیاسی زنان نقش عمده ای را در مشارکت سیاسی آنان دارد؟ آیا فرهنگ سیاسی عامل مهمی در مشارکت سیاسی زنان به شمار می رود؟ به بیان دیگر آیا می توان گفت هرچه فرهنگ سیاسی زنان در سطح بالاتری باشد میزان مشارکت سیاسی آنان بیشتر است؟

هدف اصلی تحقیق

هدف اصلی ما شناخت میزان و انواع مشارکت سیاسی زنان یزدی و نیز فهم تأثیر فرهنگ سیاسی زنان و ابعاد مختلف آن بر مشارکت سیاسی زنان می باشد. شناخت فرهنگ سیاسی و آگاهی از سطح فرهنگ سیاسی زنان، برای پیش بینی مشارکت سیاسی و آینده سیاسی زنان از اهمیت بالایی برخوردار است زیرا فرهنگ سیاسی افراد مشارکت سیاسی را برای آنها معنادار می کند؛ فهم نگرشهای زنان نسبت به سیاست و حکومت ما را یاری می کند تا در جهت بهبود فرهنگ سیاسی آنان چاره ای بیاندیشیم و بتوانیم میزان مشارکت سیاسی زنان را بالا برده و آینده سیاسی آنان را بیش از پیش بهبود دهیم. شناخت میزان تأثیر عوامل دیگر از جمله موقعیت اجتماعی - اقتصادی، اولویتهای ارزشی، رضایت سیاسی، اعتماد عمومی، تجهیز شناختی و هنجارمند دانستن مشارکت سیاسی زنان از اهداف فرعی این مطالعه به شمار می آید. به طور کلی شناخت عوامل مؤثر بر میزان مشارکت سیاسی زنان یزدی در این مطالعه مورد بررسی قرار می گیرد.

ضرورت و اهمیت موضوع

هرکس به صرف آنکه موجود زنده است جدای از اینکه در کجا به دنیا آمده می تواند از حقوق و آزادیهای بنیادین شهروندی بهره مند گردد. شأن شهروندی و حقوق و تکالیف مربوط به آن از مفاهیم اساسی زندگی دموکراتیک است و شهروندان از حیث حقوق و تکالیف با یکدیگر برابرند. شهروندی سیاسی را می توان به معنی برخوردار بودن از فرصتهای برابر برای مشارکت در نظام سیاسی خود تعریف کرد. مفهوم شهروندی یکی از مفاهیم اساسی در سیاست و دموکراسی می باشد و حکومت برای بقای خود نیاز به شهروندانی دارد که در امور سیاسی مشارکت داشته باشند. در تاریخ تمامی جوامع در طی قرنهای زنانه به عنوان شهروند نظام سیاسی که از حق انتخاب کنندگی و انتخاب شوندهی برخوردار باشند، محروم بودند اما امروزه عمر کشورهای که شأن شهروندی را فقط برای مردان و یا عده ای خاص در نظر می گرفتند به سر آمده و زنان در یک نظام سیاسی شهروندانی به شمار می آیند که مانند مردان حقوق و وظایفی دارند. یکی از این حقوق مشارکت زنان در امور سیاسی می باشد که با اتکا به فرهنگ سیاسی خود می توانند تأثیر بسزایی در جامعه داشته باشند.

زنان نیمی از شهروندان یک دولت را تشکیل می دهند که می توانند با مشارکت سیاسی خود بر توزیع منابع و منافع اجتماعی تأثیرگذار باشند و سهم خود را کسب کنند. مشارکت سیاسی زنان

می‌تواند درک آنها را از زندگی اجتماعی و سیاسی خود بالا ببرد. به علاوه مشارکت سیاسی زنان به مشروعیت نظام سیاسی نیز کمک می‌کند به این معنا که هرچه مشارکت سیاسی بیشتر باشد مقبولیت و مشروعیت نظام سیاسی بیشتر می‌شود. از این رو باید در مراحل تصمیم‌گیری برای سرنوشت سیاسی خود دخالت داشته باشند. مشارکت سیاسی زنان چه در سطح توده و چه در سطح نخبگان پیامدهای مهمی را برای زنان به همراه دارد زیرا زنان را در عرصه سیاسی به عنوان زنان صاحب رأی و نظر مستقل و نه تابع نشان می‌دهد که در سیاست مشارکت دارند و بر تصمیمات سیاسی دولتمردان خود مؤثر می‌باشند. در مشارکت سیاسی است که زنان می‌توانند به بیان مطالبات خود بپردازند و آنها را از مسئولان مملکتی درخواست کنند. به بیان دیگر دموکراسی واقعی زمانی محقق می‌شود که زنان همراه با مردان در عرصه سیاسی حضور داشته باشند.

بسیاری از تحقیقات و پژوهشها در مورد مشارکت سیاسی زنان حاکی از این است که رفتار سیاسی زنان تابع شوهران خود می‌باشد و زنان با سیاست‌آشنایی چندانی ندارند و به عبارتی دیگر زنان را سیاست‌گریز، محافظه‌کار و سنت‌گرا تلقی می‌کنند (چابکی، ۱۳۸۱: ۱۰۷). در ایران نیز علیرغم اینکه موانع ظاهری و قانونی مشارکت سیاسی زنان سالهاست که از بین رفته و بسترهای قانونی برای همه سطوح مشارکت سیاسی زنان فراهم است باز هم میزان مشارکت سیاسی زنان در جامعه ما کم، و با توجه به بعضی از آمارهای ارائه شده کمتر از مردان می‌باشد. از طرفی مطالعات و مشاهدات نیز حاکی از آن است که مشارکت سیاسی زنان در سطوح بالای سیاسی بسیار کمتر از مردان است یعنی مشارکت سیاسی زنان در سطح نخبگان بسیار کمتر از مشارکت سیاسی آنان در سطح توده هاست. مشارکت سیاسی زنان متأثر از عوامل زیادی است به طوری که همین عوامل منجر به تفاوت میزان مشارکت سیاسی آنان با مردان می‌شود. به علت اینکه امکان بررسی همه عوامل اثرگذار در مشارکت سیاسی در یک چنین پژوهشی وجود ندارد به ناچار به عامل فرهنگ سیاسی به عنوان مهمترین عامل توجه می‌شود. اما در کنار آن به عوامل دیگری مانند رضایت سیاسی، اعتماد به یکدیگر، هنجارمند دانستن مشارکت سیاسی زنان، تجهیز شناختی، اولویتهای ارزشی و موقعیت اجتماعی - اقتصادی توجه می‌کنیم و رابطه این متغیرها را نیز با مشارکت سیاسی زنان می‌آزماییم. واحد تحلیل در این پژوهش فرد می‌باشد که افراد در برگیرنده آن نیز با توجه به موضوع مورد مطالعه، زنان می‌باشند.

اصولاً فرهنگ سیاسی در طی تاریخ زندگی سیاسی و اجتماعی انسانها شکل می‌گیرد و اجتماعی شدن سیاسی در این میان نقش اساسی را ایفا می‌کند. اگرچه اجتماعی شدن سیاسی در شکل‌گیری فرهنگ سیاسی و تداوم و بقای آن و نیز از بین رفتن یک فرهنگ و جایگزینی فرهنگ

سیاسی دیگر نقش اساسی را دارد اما بحث در مورد آن در این تحقیق نمی‌گنجد. باید یادآور شویم که هیچ فردی را نمی‌توان بی فرهنگ دانست زیرا همه افراد در جامعه ای زندگی می‌کنند که فرهنگ را از طریق نهادهای گوناگون جامعه پذیری، فراگرفته اند. فرهنگ سیاسی نیز از طریق جامعه پذیری سیاسی به افراد منتقل شده و اکتسابی به شمار می‌آید همانطور که اقتصاد جوامع بر روی زندگی مردم تأثیر می‌گذارد و فرهنگ اقتصادی شکل می‌گیرد، فرهنگ سیاسی هم نتیجه تأثیر سیاست و اجتماع بر روی زندگی مردم است و موجب شکل‌گیری نگرشها و گرایشهایی نسبت به سیاست در مردم می‌شود. زنان در اجتماع دارای نوعی از فرهنگ سیاسی هستند که با توجه به آن رفتار می‌کنند و در سیاست مشارکت دارند. در بررسی این مورد ضرورت دارد که تأثیر نگرشهای زنان را بر تصمیمات سیاسی آنان مثل رای دادن، کاندید شدن و... بدانیم و اینکه چه ارزشهایی بر رفتار مشارکتی آنان تأثیرگذار است. ضرورت این مسئله از آنجا ناشی می‌شود که اکثریت تحقیقات میزان مشارکت سیاسی زنان را کمتر از مردان ذکر می‌کنند و عوامل و موانع موجود بر سر راه زنان را کمتر مورد مطالعه قرار داده اند. می‌توان گفت هر فردی برای آنکه مشارکت سیاسی داشته باشد باید یکسری اهداف برای خود داشته باشد و نیز فرهنگ سیاسی رسیدن به این اهداف را دارا باشد و بتواند آگاهی سیاسی خود را نسبت به مسایل سیاسی بیشتر کند. بر روی این مسئله که مشارکت سیاسی زنان کمتر از مردان است اکثر محققان اتفاق نظر دارند و آن را تایید می‌کنند اما اینکه چه عامل و عواملی بر روی مشارکت سیاسی تأثیر دارند دغدغه اصلی ما در این تحقیق است که با توجه به گستردگی موضوع، کمبود وقت و امکانات به یکی از آنها یعنی فرهنگ سیاسی توجه بیشتری می‌کنیم و تأثیر آن را بر مشارکت سیاسی زنان بررسی می‌کنیم. اگرچه عوامل دیگر نیز مورد بررسی قرار می‌گیرند تا مشخص شود که کدام یک از عوامل بر روی جامعه مورد نظر ما تأثیرات بیشتری دارند. ما می‌خواهیم به این سوال پاسخ دهیم که زنان یزدی در چه سطحی از مشارکت سیاسی قرار دارند و آیا فرهنگ سیاسی آنان تأثیری بر روی مشارکت سیاسیشان دارد؟

ازسوی دیگر نظریه پردازانی مانند لوسین پای^۱ و ساموئل هانتینگتون^۲ افزایش مشارکت سیاسی را لازمه توسعه سیاسی می‌دانند و یکی از شاخصهای اصلی توسعه سیاسی را مشارکت سیاسی ذکر می‌کنند. میزان مشارکت سیاسی زنان در توسعه سیاسی و مشروعیت نظام سیاسی اثر می‌گذارد در نتیجه اهمیت بررسی این موضوع دو چندان می‌شود. دسترسی به توسعه سیاسی مستلزم فرهنگ سیاسی است. بررسی و تأثیر فرهنگ سیاسی در مشارکت سیاسی و توسعه سیاسی جامعه از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است زیرا فرهنگ سیاسی تأثیر دو سویه بر مشارکت سیاسی و توسعه سیاسی

---

^۱ Lucien.W. Pye

^۲ Samuel, Huntington

دارد که هم می‌تواند عامل بالا رفتن مشارکت سیاسی و ثبات نظام سیاسی باشد و هم می‌تواند مانعی برای مشارکت سیاسی باشد و خطراتی را برای نظام‌های سیاسی در پی داشته باشد و توسعه سیاسی کشورها را دچار اختلال کند.

اهمیت نظری تحقیق به این بر می‌گردد که از نظر علمی و پژوهشی به این سوال مهم پاسخ می‌دهیم که جایگاه و اهمیت فرهنگ سیاسی در مشارکت سیاسی چیست؟ با توجه به اهمیت فرهنگ و در نتیجه فرهنگ سیاسی حاکم در بین قشر زنان جامعه انتظار می‌رود که نوع و وضعیت فرهنگ سیاسی زنان در مشارکت سیاسی آنان اثر زیادی داشته باشد. شناخت این رابطه ما را در بالا بردن میزان مشارکت سیاسی زنان یاری می‌نماید.